



## אמונה וחברות

משה יורד בפרשה הזו לדיוטה התחתונה של מהלך חייו. ואין להתפלא על כך. אחרי כל האותות והמופתים, הניסים והנפלאות, מיציאת מצרים עד מעמד הר סיני וכריתת הברית, מקריעת ים סוף עד ירידת המן מהשמיים, העם שב ומתאונן על האוכל. ולא מתוך רעב; סתם מתוך שעמום. "מי יאכלנו בשר?! זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם, את הקשאים ואת האבטחים ואת החציר ואת הבצלים ואת השומים". המן הפלאי, הלחם מן השמיים, כלכל את העם היטב אך נפשו קצה בו: "ועתה נפשנו יבשה אין כל בלתי אל המן עינינו!" (במדבר יא, ד-ו).

כל מנהיג עלול להתיאש במצב כזה. כל מנהיג, אולי כל אדם, חווה ביום מן הימים כישלון, תבוסה ועמידה על סף תהום הייאוש. ועדיין אנו משתאים אל עומק ייאושו של משה, אל הכנות שבה הוא מבטא אותה, ואל יושרה הזוהר של התורה שאינה נרתעת לספר את הדברים. הנה כך אומר משה לה':

למה הרעת לעבדך, ולמה לא מציתי חן בעיניך, לשום את משא כל העם הזה עלי? האנכי הריתי את כל העם הזה, אם אנכי ילדתיהו, כי תאמר אלי "שאהו בחיקך", כאשר ישא האמן את הינק על האדמה אשר נשבעת לאבתיו?... לא אוכל אנכי לבדי לשאת את כל העם

שיג ושיח - הרב יונתן זקס

הזה, כי כבד ממני. ואם ככה את עשה לי - הרגני נא הרג, אם מצאתי חן בעיניך, ואל אראה ברעתי (שם, יא-טו).

מרתקת עוד יותר היא תגובתו של ה'. הוא איננו אומר למשה "תתעורר" ולא "קח את עצמך בידיים" ולא "קטן עליך", אלא נותן לו משימה מעשית:

אספה לי שבועים איש מזקני ישראל אשר ידעת כי הם זקני העם ושרטרי, ולקחת אתם אל אהל מועד והתיצבו שם עמך. וירדתי וברחתי עמך שם ואצלתי מן הרוח אשר עליך ושמתי עליהם ונשאו אתך במשא העם ולא תשא אתה לבדך (שם, טז-יז).

ה' כמו אומר כאן למשה, "זכור את מה שאמר לך חותנך יתרו. אל תנסה להנהיג לבד. אל תנסה לחיות לבד. אפילו אתה, הגדול בנביאים, עדיין אדם; והאדם הוא יצור חברתי. גייס אחרים. בחר עוזרים. שים קץ לבידוד. עשה לך חברים".

יש בזה משהו מרגש. כאשר משה נתון לפגיעות רגשית מרבית, ה' עצמו מדבר אליו כחבר אל חבר. זהו עניין יסודי ביהדות. אלוהים הוא לנו לא רק בורא העולם, אדון ההיסטוריה, הריבון והמצווה והגואל, האל הגדול והגיבור והנורא. הוא גם קרוב, רך, אוהב: "הרפא לשבורי לב ומחפש לעצבותם" (תהלים קמז, ג). הוא מעין הורה: "כאיש אשר אמו תנחמנו פן אנכי אנחמכם" (ישעיהו סו, יג). הוא מעין רועה: "גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי; שבטך ומשענתך המה ינחמני" (תהלים כג, ד). הוא תמיד נמצא: "קרוב ה' לכל קראיו, לכל אשר יקראהו באמת" (תהלים קמה, יח).

בשנת 2006 הוצבה בלונדון, בכיכר בעלת השם ההולם "כיכר התקווה" שליד תחנת רחוב ליכרפול, יד זיכרון לקינדר-טרנספורט, המבצע להצלת 10 אלפים ילדים יהודים מגרמניה הנאצית מעט לפני פרוץ המלחמה. בין הדוכרים בטקס הייתה אישה בשנות השמונים לחייה, מן הילדות שהוצלו. היא ריגשה את הקהל בספרה על החמימות שהיא חשה כלפי הארץ שנתנה מקלט לה וליתר ה"קינדר", הילדים. אחד הדברים שאמרה הותיר בי רושם כל ימחה. היא אמרה, "גיליתי שבאנגליה שוטר יכול להיות חבר". בזה היה טמון בשביל הילדה הקטנה השוני הגדול בין גרמניה לאנגליה. את הדבר הזה גילו היהודים לפני דורות רבים באשר לאלוהים. הוא איננו רק כוח עליון. הוא גם חבר. משה גילה זאת בפרשת השבוע שלנו.

דרושים לנו חברים. הם מעצבים את חיינו. היקף השפעתם נמדד בידי שני אנשי מדעי החברה, ניקולס פריסטקיס וג'יימס פאולר, שבחנו נתונים ממחקר הלב של פֶּרְמִינְגְּהָאם. מיזם זה, שהושק ב-1948, עקב אחר יותר מ-15 אלף תושבי העיירה פרמינגהאם שבמדינת מסצ'וסטס. אחת לארבע שנים, בערך, נרשמו נתונים גופניים של כל אחד מהם: הדופק, המשקל, תוצאות בדיקות דם ועוד. המחקר נועד לזהות גורמי סיכון למחלות לב. אולם כריסטקיס ופאולר התעניינו בדבר אחר: בהשפעות החברתיות. אדם שיש לו חברים, האם הדבר משפיע על בריאותו? ואיזה סוג של חברים?

הממצאים מרשימים. החברותיות משפיעה על הבריאות, וגם הבחירה בחברים הנכונים. אם חבריכם רזים, פעילים, מאושרים ובעלי הרגלים בריאים, גדלה הסבירות שגם אתם תהיו כאלה; וכן להפך. מחקר אחר, משנת 2000, הראה שסטודנט שהשותף שלו לחדר משקיע בלימודים, גבוהה הסבירות שגם הוא יתאמן.

מחקר שנערך באוניברסיטת פרינסטון ב-2006 הראה שאנשים שלא אחיהם או אחותם נולדו ילד, הסבירות שגם הם יולידו ילד בשנתיים הבאות גבוהה ב-15 אחוזים מזו שהייתה אלמלא כן. התנהגויות הן דבר מידבק. הן מתפשטות במארגים החברתיים. גם לחברים של החברים שלכם, ולחברים שלהם, עשויה להיות השפעה על התנהגותכם.<sup>1</sup>

ג'ורדן פיטרסון, בספרו '12 כללים לחיים', חולק מניסיונו ומניסיון בני גילו שגדלו בעיירה הקטנה והמבודדת פֶּיֶרְוִי במדינת אלברטה שבקנדה. הוא מראה כי מי שבחרו להם כחברים נערים שעלו בסולם החברתי נגררו גם הם אחר ההצלחה. מי שנפלו לחברה רעה חלקם בחיים שפר פחות, לעיתים במידה הרת אסון. אנחנו עלולים לבחור את החברים הלא נכונים, הוא אומר, דווקא משום שהם מנפחים את הדימוי העצמי שלנו. אם יש לנו בעיה ואנחנו יודעים זאת, אנו יכולים למצוא נחמה בעובדה שגם לאנשים שאנו מתחברים עמם ישנה הבעיה הזו. הדבר מרגיע אותנו, אבל יש לו מחיר כבד: בדרך הזו קשה מאוד לברוח מהליקויים שלנו. מכאן נגזר כלל מספר 3 שלו: התיידדו עם אנשים שרוצים בשבילכם את המיטב.<sup>2</sup>

דבר מכל אלה לא היה מפתיע את חז"ל, ששמו לב, למשל, שמנהיגי המרד של קורח ועדתו באו משבטים שחנו זה ליד זה. על כך אמרו, "אוי לרשע ואוי לשכנו". ומנגד, שבטי יהודה, יששכר וזבולון חנו סמוך למשה ואהרן, ולימים נודעו בניהם כלומדי תורה ותומכיה - ואם כן, "טוב לצדיק וטוב לשכנו".<sup>3</sup> מכאן גם קביעתו של הרמב"ם:

דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר רעיו וחבריו, ונוהג במנהג אנשי מדינתו. לפיכך

צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד, כדי שילמוד ממעשיהם; ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחושך, כדי שלא ילמוד ממעשיהם.<sup>4</sup>

ובניסוחם הקצר של חז"ל: "עשה לך רב וקנה לך חבר".<sup>5</sup>

את זאת, בעצם, אמר ה' למשה לעשות, והדבר חילץ אותו מדיכאונו. ה' אמר לו לאסוף סביבו שבעים זקנים שישאו איתו בנטל ההנהגה. איש מהם לא ידע לעשות דבר-מה שמשה לא ידע: הוא לא נזקק לעזרתם המעשית או הרוחנית. אבל הם הקלו על בדידותו. הם היו שותפיו ברוח. הם נתנו לו את מתנת הרעות. כולנו זקוקים לה. אנחנו יצורים חברתיים. "לא טוב היות האדם לבדו" (בראשית ב, יח).

מסורת המחשבה המערבית, פרי התרחקותה של הנצרות הקדומה מהיהדות והתקרבותה להלניזם, גורמת לרבים לחשוב שתכליתה העיקרית של הדת היא למסור מידע (על מוצא העולם, על ניסים, על החיים לאחר המוות וכן הלאה). תפיסה שגויה זו של מהות הדת היא שורש ההתנגשות בין הדת למדע, בין ההתגלות לתבונה, בין האמונה להוכחה. אבל הדיכוטומיות הללו כוזבות.

ליהדות יש כמובן אמונות יסוד, אבל עניינן אחר לגמרי. בשבילנו, האמונה היא הגאולה מן הבדידות. היא נוגעת למערכות יחסים – בינינו לבין אלוהים, בינינו לבין משפחתנו, לבין שכנינו, לבין עמנו, לבין האנושות. היהדות אין עניינה הנפש הבודדת. היא מדברת על הקשרים המלכדים אותנו זה עם זה ועם ארון הכול. היהדות עניינה חברות – כמובן הנעלה ביותר של מונח זה.

זהו אם כן הלקח משנה-החיים שלנו הפעם: "דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר רעיו וחבריו". בחרו לכם כחברים את האנשים שהם מה שאתם שואפים להיות.

1. Nicholas Christakis and James Fowler, *Connected: the Surprising Power of Our Social Networks and How They Shape Our Lives*, Little, Brown, 2011.  
 2. Jordan Peterson, *12 Rules for Life*, Allen Lane, 2018, 67-83.  
 3. תנחומא (בובר), במדבר יג; במדבר רבה, קורח יח, ה.  
 4. משנה תורה, הלכות דעות ו, א.  
 5. משנה, אבות א, ו.